

Маленький дзвонар із Конотопу

Леонід Полтава

Уже майже три місяці стоїть за валами у славному місті Конотопі хоробре військо полковника Гуляницького. Розлютована московська кіннота не раз накидалася тічкою на Конотіп, не раз у місті вибухали пожежі від гарматних ядер — а все ж українці не здавалися і не думали здаватися ворогові.

Вся Україна знала, що під Конотопом вирішується її доля: або жити вільно й незалежно на своїй землі, або потрапити в московську неволю.

Знав про це й гетьман України Іван Виговський. Поки вороги штурмували Конотіп, він почав швидко збирати козацькі сили, найняв на підмогу татарське військо, а також відважних сербських стрільців. Було з ким воювати — проти України виступала понад сотисячна московська армія.

На високій дзвіниці, що маячить над припишкним Конотопом, стоять двоє: сивий згорблений дідусь Яким і його помічник, маленький дзвонар Павлик. Вони дуже втомлені, бо щойно перестали розгойдувати важкі била дзвонів. Згори, мов на долоні, видно місто. У місячному сяйві воно нагадує великий військовий табір із вогнищем посередині, біля якого могли б погрітися бійці. Насправді то не вогнище, а пожежа, спричинена вибухом стрільна з московської гармати. Вона нищить одну з вулиць міста.

Дідусь Яким виконав свій обов'язок. Він вчасно помітив пожежу, вчасно сповістив міщан. Ген там, унизу покотилися запряжені кінсьми вози з бочками, наповненими водою, побігли люди з відрами, навіть загін козаків помчався на конях, щоб скоріше погасити палаючі будинки.

Дуже-дуже втомився дідусь Яким. Бути пожежним сторожем на дзвіниці — нелегка справа. Чи дощ, чи сніг, чи грозовиця — мусить сторож пильнувати. Добре, що ось цей білявенький хлопчина, Павлик, напросився у помічники дідусеві. Удвох веселіше, до того ж у Павлика очі бистрі, помічають негайно все, що внизу діється.

— Що ж, Павлику, побудь тут сам трохи, а я на землю зйду, харчів і води принесу.

— Дідусю, вертайтеся швидко, швидко . . . — обізвався Павлик. Йому було незручно признатися, що залишатись у темній церковній вежі самому якось страшно.

— Я не баритимусь, синку, — сказав дідусь і, покректуючи, почав спускатися крутими, дерев'яними сходами вниз.

Нижче й нижче скрипіли сходи. Тут, на дзвіниці, гуляв вітерець. Але цим разом він не коштав, як завжди, волоссячка на голівці хлопця: воно було ще мокре від хвилювання і праці. Адже Павлик недавно щосили допомагав дідові бити в дзвони. А то була не проста робота! Дзвони на цій вежі велетенські, самому хлопчикові, мабуть, не під силу і в одного дзвона вдарити!

Павлик трохи постояв непорушно і знову почав вдивлятися в розкинене внизу місто, чи часом десь не загориться. Потім присів на дубову перекладину біля

найбільшого дзвона і замислився.

Дідусь про все розказав Павликові. І про те, що москвини обложили місто, і про те, що ось-ось козаки прийдуть на допомогу Конотопові, і про те, що Московщині не вдасться зробити з України собі невольницю. Павлик був радий, що хоч він ще маленький, а все ж таки допомагає Україні боротися проти ворога. Він з дідусем сторожить на дзвіниці, а де не абияка праця !

Ніч добігає кінця. Вже з годину минуло, як дідусь пішов по харчі. Павлик почав турбуватися. Добре, що все навколо спокійно. Вже й туман вранішній встає на лугах за містом. Той туман пливе сивою хмарою, підкочується все ближче до земляних валів, на яких стоять козаки й міщани, відважні оборонці Конотопу.

Пильно вдивляється Павлик у тьмяно-рожевий туман. Дивиться — і очам своїм не вірить! Неначе якийсь довжелезний човен пливе в тому тумані і помаленьку наближається до Конотопу. То вирине з туману, то знову сховається. Що це може бути? Де ж це дідусь забарився? Він відразу сказав би, що воно таке.

Тим часом дідусь поспішав вулицею до своєї дзвіниці. Він ішов обережно, бо ніс Павликові молоко. Увесь час тривожився, щоб не вибухла пожежа, бо сам хлопець не подужає у дзвона вдарити.

І спинився, завмер на мить дідусь від здивування. Почув раптом слабенький удар у найбільший дзвін. Потім другий, дужчий, потім третій, лосні звуки найбільшого конотопського дзвона: бам — бам — бам ...

Прокинулось місто, козаки на земляних валах вдарили з гаківниць. Сам полковник Гуляницький на коні кинувся до оборонного валу, до своїх козаків. Над головами завили перші стрільна московських гармат. З туману вилетіла кіннота і ринула на місто. Та ворог все таки не встиг напасти зненацька. Козаки зустріли ворожу кінноту таким сильним вогнем, що її лави розсипались, коні завернули назад, а десятки вершників вкрили поле своїми трупами.

Не зумів ворог підкрастися до міста. Про його прихід попередив оборонців малий Павлик. Сім гармат залишили москалі на полі, не встигли забрати їх зі собою.

Але що це з дзвонами сталося? Вони раптом замовкли. Ще раз озвалися ледве чутно, і ніби не стало їх на дзвіниці.

Коли дід Яким, поставивши глечик з молоком внизу, виліз на дзвіницю, то побачив незвичайну картину: під найбільшим дзвоном лежав непритомний Павлик. Дідусь швидко поклав хлопця на поміст, вдарив кілька разів в усі дзвони і знову кинувся його рятувати. Він розстібнув йому сорочку, потер груди шорсткою долонею, підняв голову. Хлопець почав частіше дихати, посміхнувся до діда і знову склепив повіки, заснув кріпким сном. Дідусь скинув свитку, дбайливо вкрив нею Павлика і взявся далі бити в дзвони. Сонце вже сходило, туман утікав у долини. З дзвіниці було видно, як мчалися з боків вершники — битва розгорілася наново. Дзвони тривожно гриміли, з домів вибігали озброєні міщани. За конотіпськими валами гримнули гармати, але їхні ядра

посвистіли кудись у інший бік, не на місто, а наче в московський табір.

Нічого того не чув Павлик. Він спав глибоким сном.

* * *

Хлопчик проснувся аж під вечір. Спершись на поруччя дзвіниці, в затінку величезних дзвонів, він широко розкритими очима вдивляється в ту картину, яку йому з радістю показує дідусь.

А є на що поглянути: скільки око сягає, навколо Конотопу червоніють козацькі жупани, скачуть вершники, з-за ріки долітають голосні звуки козацьких сурем. Це ж відбулася велика перемога українців над москалями! Он, на полях, якими йшли в наступ ворожі полки, тридцять тисяч їхніх вояків лежать на землі і вже ніколи не встануть. Велику московську армію, яка несла поневолення Україні, розгромив під Конотопом гетьман Виговський. А конотоп'яни, очолені полковником Гуляницьким з його козаками, допомогли гетьманові розгромити ворога. Допоміг у цьому й малий Павлик, сповістивши місто про наступ ворога.

Дідусь міцно пригорнув до себе хлопця, і в обох сльози радості заблищали на очах.

— А злазьте но! — загукали знизу козаки. — Годі вам на дзвіниці відсиджуватись!

Багато людей зібралися під дзвіницею, щоб побачити хлопця-героя, про якого говорило все місто.

— Ходім, синочку! — весело озвався дідусь. — Там же й молоко твоє стоїть внизу.

Коли дідусь і усміхнений та зніяковілий Павлик опинилися на землі, натовп голосно закричав „слава" на честь їх обох, а козацький сотник посадив Павлика до себе на чудового сивого коня. Для Павлика це була велика нагорода.

— Що б ти хотів, хлопче, мати в подарунок? — запитав сотник.

— Шаблю, шаблю хочу ...

Сотник голосно гукнув козака-сурмача, взяв у нього золоту, блискучу сурму і подав Павликові: — Оце тобі подарунок від мене!

— А оце й від мене! — сказав дідусь Яким, подаючи Павликові глечика з молоком.

Павлик швидко надпив молока, бо таки й справді мав велику спрагу, подякував дідусеві, обняв козацького полковника і скочив з коня вниз. Маленького героя обступили дорослі й діти. Всі його вітали, всі розглядали подарунок — козацьку сурму. Павлик високо підняв її вгору і сказав:

— Діду Якиме, як москалі ще колись ітимуть, то ви в дзвони битимете, а я в сурму заграю на сполох! Ніколи вони сюди не доберуться!